

ANTTI SALMINEN

2 5.7.2018, hieman ennen keskipäivää, Ruotsin ilmavoimien JAS 39 Gripen pommitti metsäpalopesäkettä Taalainmaan Trängsletissä. Videolla operaatio näyttää siistiltä ja näppärältä teknologiselta huippuratkaisulta. Kuin tarvitsisi alleviivata rynnäkköhävittäjällä: Ilmastonmuutosta ei enää torjuta, sitä vastaan joudutaan taistelemaan.

Mutta mitä vastaan silloin oikeastaan taistellaan? Vastuutonta grillaajaa? Kädetöntä ilmastopolitiikkaa? Mukavuudenhalua ja luonnonpelkoa? Aurinkoa ja sadetta ja tuulta? Fossiilisilla polttoaineilla muotoiltua porvarillista itseymmärrystä? Modernin sivilisaation hybristä ja kohtaamatonta varjoa?

*

On sivilisoitumattomia kulttuureja, mutta ei sivilisaatioita vailla kulttuureja. Jos sivilisaatio on etenkin valmiiksi terminaalivaiheessa, sivilisoitumaton kulttuuri saattaa pystyä tuhoamaan sen pienellä tuurilla ja reippaalla yhteishengellä. Nykymuotoinen globaalien pohjoisten huipentama elämänmuoto nitistää sitä vastoin inhimillisiä ja ei-inhimillisiä kulttuureja täysin oheisvahingossa, koskaan niitä kohtaamatta, hävitykseen nähdäkseen oudon osattomana, jatkamalla jokapäiväistä normaaliaan ja vakuuttamalla omaa erinomaista yleismaailmallisuuttaan. Näin syvä tiedottomuus ja tunnottomuus olisi jokseenkin tragikoomista ellei se olisi sivilisaatiohistoriallinen farssi. Tai Haavikon sanoin (*Runoja matkalla salmen ylitse*, 1973): ”Tämän elämänmuodon yliveritaisuuden myöntäminen/ merkitsisi musertavia velvollisuuksia.”

Näyttää selvältä, että parhaat tieteelliset perusteet eivät nykynormaalia horjuta. Tämänhetkinen tieteel-



Kuva: Olli-Pekka Tenniä

linen konsensus on fossiilijäätösubjektin dissensus. Vaikkapa nyt Suomen ilmastopolitiikka vuonna 2018 on katastrofaalisen flegmaattista ja lyhytpinnaisimman talouskasvuunelman ulkopuolella ikiroutaa sulattavaa hulluutta. Planetaariset rajat ovat edelleen oma erillinen huoli-puheen esineensä kerran vaalikaudessa. Edustuksellisessa demokratiassa valtio pystyy näköjään tuhoamaan metsää vaikka sitten hävittäjälaivueella, mutta ei osaa olla teke-mättä sille mitään.

*

Faktat tiedetään, mutta niitä ei koeta. Kun niitä ei koeta, niitä ei tunneta. Kun niitä ei tunneta, niillä on pelkkä tarkoitus vailla elämää ohjaavaa merkityksellisyttä. Vailla merkityksellisyyden sitouttavaa kokemusta ihminen kääntyy tuulen mukana, jatkaa yksilöllisten halujensa ja tarpeidensa palvelemista ja on näin askelta lähempänä tyydytystä, jota ei koskaan saavuta.

Faktojen koettomuuteen on toki monituisia syitä. Voi olla, että modernisoitumisen hidastuminen todella riitti irrottamaan tiedon kokemuksesta, voi olla, että asiantuntijatiedon instituutioiden äärimmäinen erikoistuminen sai epäilemään perustellun tietämisen uskottavuutta sinänsä. Tai yksinkertaisesti: tietäminen sattuu, koska se miltei vääjäämättömästi edellyttää niin yksilöllistä kuin ylyksilöllistäkin muutosta. Tai vielä yksinkertaisemmin: yksilö fossiilijäätösubjektina voi kuvitella olevansa itse ainakin hetkellisesti niin voimakas, että sen ei vain tarvitse välittää, että se voi riuhtoa rajatta, että sillä on varaa mahtaa.

Tai, jälleen, Haavikko lainaten (Julkaisematon, 1990-luku): ”Ihminen ei pysty elämään edellytystensä rajoissa. Hän kutsuu sellaista elämää tilapäiseksi eikä pidä sitä minkään arvoisena. Ja sen mitä ei pidä minkään arvoisena ihminen kohta tuhoaa. Hän ei tahdo luottaa siihen sisäiseen kelloon joka hänessä on ja joka hän on, tietämättään [...]”.

*

Toisinaan hybrisen pääpesäke paikallistetaan kulloistakin elämäntapaa merkityksellistävien kertomusten puutteeseen ja yhteiskunnallisten suurten narratiivien virtymiseen. Mutta jos kertomuksilla tosiaan olisi tällainen peräti metakognitiivinen supervoima, jos inhimilliset kokemukset tosiaan olisivat solmittu tarinallisin loimilangoon näin syvältä, ikuisen rauhan tila olisi jo hyvän aikaa sitten sepitetty Saksassa huolekkaana viranomaistyönä. Kiitollista kyllä historiallinen todellisuus on yksinkertainen kuin psykoosissa punottu nuotta, jonka monituisuutta pienet kuin suuretkin kertomukset typistävät tietoisuuden surutta. Kertomus ei pelasta siinä missä kartta ei ole alue eikä tulevaisuusskenaario ennusta.

Tästä huolimatta kulttuuri (kaikissa merkityksissään) on kokemuksellisten ytimien moninapaista virtausta, ja niiden fokusten liikkuminen on sivilisaatiolle kohdalokasta niin hyvässä kuin pahassa. Tiede ja päivänpo-

litiikka saavat niistä harvoin otetta ja vaikuttavat niihin useimmiten yksin vahingossa. Kun järki ja arkipolitiikka eivät riitä, apuun huudetaan joko taidetta tai uskontoa, yleensä edelleen jälkimmäistä. Moinen strateginen hyppy edellyttää jo kultivoitunutta epätoivoa, kykyä etsiä järjen rajoille ja usein molempia samanaikaisesti. Hyppy taiteen tai uskonnon puoleen on toki spekulatiivinen, ja tämän usein myös hyppääjä ymmärtää. Järjen hyppäyksessä jätetään ottamatta loogisia askeleita, eikä siitä siksi ole takeita. Uskontoon ja taiteeseen kääntyvä luottaa edes hetken näistä inhimillisistä kulttuurimuodosteista kenties kummallisimmista löytyvän jonkin pelastavan voiman, jonkin elävöittävän yhteyden mahdollisuuden – tai edes sitten lohtua.

Seuraava, ei-eurooppalainen, ei-fossiilinen rationaalisuus vaiko taide uskontona ja uskonto taiteena? Parempia ehdotuksia? Vastauksia on harvoin tarjolla, mikä tarkoittaa, että joudutaan tyytymään ratkaisuihin. On arvattavissa, että planetaarisen hätätilan nimissä ratkaisut ovat jo pelottavan piakkoin karhunosin käytännön tehokkuuden ja hyödyn sanelemia (vrt. JAS 39 Gripen). On vaikea päättää, onko tällöin tilanne vai sen ratkaisuyritys vaarallisempi, niin filosofisesti kuin filosofiattakin.

*

Tässä kiinnostavassa umpikujassa kursailemattoman ihmiskeskeinen ja tuhovoimansa demokratisoinut antroposeenin korostus on lähinnä vähäänien haudoilla tanssimista. Jos tuota universaalia hyvää tarkoittavaa fossiilijäätösubjektia ei voi kiittää ylisukupolisesti kestävästä kulttuurin kehittämisestä, kenties sen kohtalon suremiseen osallistuminen tekee ihmisestä edes vähän paremman?

Ei tee, tai jos tekee, ainoastaan historiallisen nostalgian estetisoimassa hehkussa. Näin siksi, että ihminen ei koskaan, hyveellisimmilläänkään, ja kenties vähiten silloin, ollut vain-ihminen ollessaan ihmis-eläintä, ihmiskasvia, ihmis-kiveä, ihmis-valoa, ihmis-tuulta... kaikkea sitä, mikä koskaan ei olisi voinut olla toisin, mutta mikä luultiin voitavan unohtaa.

Touhukas ja fossiilisista polttoaineista huuuavista talouskasvu-unelmistaan humaltunut ihmis-ihmisaika ei suostu katsomaan historiallisen tilanteen nostamaan pimeään peiliin, ei suostu kohtaamaan väkivaltaista ja pikkumaista varjoaan ja myöntämään, että valtaapitävä nykysivilisaatio on lähes minkä tahansa pitkäjänteisesti merkityksellisen kulttuurin negaatio. Tässä ei ole tietenkään mitään uutta. Eikä mitään, mikä sellaisenaan toistuu.

*

Toisin sanoen: jos nyt tarpeen on, tarpeen on tulla hyväksi esivanhemmiksi. Mene ja tiedä – voi olla, että esivanhemmiksi-tuleminen on mahdollista vain kulttuurissa vailla modernia sivilisaatiota, tai siitä huolimatta. Mitä sen puoleen ”hyvä” tässä tarkoittaa, on elävä kysymys ajan myrskyn hiljaisessa silmässä.